

HRÓBJARTUR ÁRNASON

HEFUR FRÆÐSLUMIÐSTÖÐ ATVINNULÍFSINS GENGIÐ TIL GÓÐS?

Á ársfundi Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins í nóvember 2007 varpaði ég fram spurningunni: „Hefur Fræðslumiðstöð atvinnulífsins haft áhrif?“ Slík spurning á rétt á sér þegar horft er um öxl. Stofnendur og velunnarar Fræðslumiðstöðvarinnar hljóta að vilja vita hvort gengið hafi verið til góðs. Vissulega er engin leið að fá endanlegt svar við þessari spurningu en ég vona að óformleg rannsókn mín með samtölum við ýmsa hagsmunaaðila gefi mynd sem gagn er að. Ef til vill er of snemmt að meta áhrif stofnunar eftir aðeins fimm til sex ára starf en á hinn bóginn er spurningin áhugaverð og svarið gæti jafnvel nýst öðrum sem vilja hafa samfélagsleg áhrif.

Stofnun eins og Fræðslumiðstöð atvinnulífsins (FA) er stofnuð til þess að hafa ákveðin áhrif í samfélaginu. Fyrsta spurning okkar hlýtur því að vera hvaða áhrif *hún* vill hafa – eða þeir sem stofnuðu til hennar. Í stofnsamningi og markmiðslýsingum kemur fram hvers vegna Fræðslumiðstöð atvinnulífsins var stofnuð og til hvers. Þar kemur m.a. fram að markmið FA sé að gefa fólki, sem ekki hefur lokið framhaldsskólanámi, tækifæri til náms og að bæta stöðu sína á atvinnumarkaði.

Á vefsíðu FA er þetta markmið skýrt nánar og þar má lesa að miðstöðin ætli að ná þessu markmiði með því að

- efla framboð á námstilboðum fyrir umræddan hóp
- stuðla að því að slík námstilboð verði metin til styttingar á námi á framhaldsskólastigi
- efla gæði fullorðinsfræðslu á Íslandi
- hvetja til náms

Markmiðalistinn er reyndar nokkuð almennur en við getum samt nýtt okkur hann til að átta okkur á því að hve miklu leyti FA hefur náð árangri.

Flestir – ef ekki allir – þekkja sögur af fólki sem fæddist á fyrri hluta seinustu aldar og þráði það heitast að ganga í skóla en hafði seint eða aldrei tækifæri til þess. Búseta, áttahagafjötrar, skilningsleysi foreldra eða umhverfis, hefðir, venjur og peningaleysi eru þemu sem koma iðulega fyrir í þessum sögum. Nú til dags koma gjarnan önnur þemu fyrir í svipuðum sögum: Mikil vinna – erfitt að hætta í vinnu, námsörðugleikar í grunnskóla – vantrú á eigin námshæfileikum, lítið framboð af námstilboðum sem henta, „erfitt að drífa sig...“. Þrátt fyrir hin mýmörgu tilboð fræðslustofnana hér á landi er ýmislegt sem stendur í vegi fyrir því að einstaklingar í markhópi FA nái að mennta sig í samræmi við óskir sínar og þarfir atvinnulífsins. Árangur og áhrif FA hljóta endanlega að vera mæld í því að hve miklu leyti stofnunin hefur náð að

lækka þær hindranir sem markhópurinn mætir og svo hvernig hefur tekist til við að hækka menntunarstig þjóðarinnar. En eftir aðeins sex ára starf stofnunarinnar þykir mér við hæfi að skoða hvað FA hefur gert til þess að markmiðum verði náð.

MARKMIÐ FRÆÐSLU- MIÐSTÖÐVAR ATVINNULÍFSINS

„Ef þú veist ekki hvert þú ætlar endar þú örugglega einhvers staðar annars staðar“ er haft eftir einhverjum vitringi. Við þekkjum það flestöll að skýr markmið stofnunar gera henni kleift að ná árangri og þau gera öðrum auðveldara fyrir að meta árangur af starfi hennar. Með því að skoða markmið Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins aðeins nánar og hvað hún hefur gert til að ná þeim ættum við að geta komist nær því að gera okkur grein fyrir áhrifum hennar.

1. Efla framboð á námstilboðum

Til þess að hækka menntunarstig þeirra sem minnsta menntun hafa þurfa vissulega að vera til námsleiðir við hæfi. Öldungadeildir framhaldsskólanna hafa í gegnum árin boðið fólki, sem ekki lauk stúdentsprófi um tvítugsaldurinn, að setjast aftur á skólabeck og ljúka því á fullorðinsárum. Þá eru nokkrir einkaskólar og einhverjir framhaldsskólar sem hafa útbúið sérstök námskeið til að undirbúa fólk í svipuðum aðstæðum undir ýmis skrifstofustörf. Iðnskólar hafa í gegnum tíðina tekið við fullorðnum iðnaðarmönnum sem hafa snúið aftur í nám til að ljúka sveinsprófi. En það hefur verið skortur á skilgreindum námsleiðum fyrir ófagmenntað

Hróbjartur Árnason

starfsfólk í ýmsum þjónustu- og iðngreinum sem eru sniðnar að þörfum fullorðinna námsmanna. Þá hafa fáar leiðir verið opnar fólki sem einhverra hluta vegna á erfitt með nám. Helstu dæmin eru þó svokallaðar Kvennasmiðjur á Akureyri og hjá Námsflokkum Reykjavíkur og fleiri svipuð námskeið hjá öðrum fræðsluaðilum. Til að auka framboð slíkra náms-tilboða tók FA að sér að útbúa námsleiðir sem eru sérsniðnar að námsþörfum fólks í tilteknum atvinnugreinum. Námsleiðirnar voru unnar út frá þörfum fólks fyrir ákveðna grunnmenntun í ákveðnum störfum og í samvinnu við ýmsa aðila úr atvinnulífinu. Auk sérsniðinna námskráa hefur FA útbúið námskrár almenns eðlis með það fyrir augum að hjálpa fólki sem ekki hefur stundað nám í langan tíma að hefja nám að nýju. Hjá FA var ákveðið að stofnunin sjálf standi ekki fyrir námskeiðum heldur að hún styðji samstarfsaðila við að halda námskeið fyrir markhópinn.

Á þeim árum, sem FA hefur starfað, hafa verið gefnar út yfir 20 námskrár fyrir námskeið sem eru allt frá 60 kennslustunda löng upp í 1.020 kennslustundir. Námskrár FA má flokka gróflega í tvennt:

- Námskeið fyrir fólki í tilteknum atvinnugreinum: Heilbrigðis- og félagsþjónustu, skólum, ferðaþjónustu, verslun og fyrir verkafólk.
- Námskrár almenns eðlis ætlaðar fyrir fólki sem vill styrkja möguleika sína í námi. Námskrá Landnemaskólans má telja með þessum almennu námskrám en þar er markmiðið að styrkja íslenskukunnáttu innflytjenda og þekkingu þeirra á íslenski menningu.

Í umræðum í tengslum við erindi mitt á ársfundi FA kom fram hjá sumum þátttakendum að áhrif FA á starf þeirra fælust einmitt í því að nú byðist fólki með litla formlega menntun fjölmörg ný tækifæri til náms sem ekki buðust áður. Einnig heyrðust þær raddir að eftir að FA tók til starfa og fór að útbúa námskrárnar væri ekki lengur hægt að hunsa fólki með litla formlega menntun. Tilvist nýrra námskráa fyrir námleiðir ætlaðar fólki sem ekki hefur lokið framhaldsskóla virðist þannig geta stuðlað að því að fleiri fræðslustofnanir og fræðsludeildir fyrir tækja velji að bjóða upp á námskeið fyrir þennan hóp. Námskrárnar má finna á vef FA.

2. Mat námsframboða

Allar hafa þessar námskrár verið metnar af menntamálaráðuneytinu til eininga og styttingar á námi í framhaldsskólakerfinu. Ráðuneytið hefur metið og staðfest að innihald og umfang námleiðanna sé sambærilegt námsleiðum í framhaldsskóla. Í inngangi hverrar námskrár má lesa hversu margar framhaldsskólaeiningar ráðuneytið mælir með að nemandi fái metnar upp í sitt framhaldsskólanám. Það er síðan hvers framhaldsskóla fyrir sig að meta nám hvers einstaks nemenda inn í námsferil hans þegar hann vill hefja nám við skólann.

Fræðslumiðstöð atvinnulífsins hefur þannig fengið ákveðinn gæðastimpil á námskrárnar. Þá hefur starfsfólk miðstöðvarinnar kynnt námskrárnar fyrir stjórnendum í framhaldsskólum landsins með það fyrir augum að auðvelda þeim að meta námskeiðin ef nemendur leita til þeirra.

Það verður þá að teljast til fyrirmyndar að Fjölbrautaskóli Norðurlands vestra á Sauðárkróki hefur staðfest fyrir fram hvernig nám af einstökum námsleiðum FA eins og Grunnmenntaskólinn er metið inn í skólann. Þar tekur skólinn frumkvæði í stað þess að bíða eftir að nemendur þurfi að nálgast skólann til að leita eftir mati. Má fullyrða að slík viðurkenning á náminu hrindi einni hindrun úr vegi og muni auðvelda nemendum, sem lokið hafa námi samkvæmt námskrám FA, að halda áfram enda eru þeir þegar komnir með nokkur námskeið skráð á skírteini frá starfandi framhaldsskóla – þeir eiga þá styttra í land en áður með að ljúka framhaldsskólanámi.

3. Efla gæði fullorðinsfræðslu

Það hefur lengi verið landlægt viðhorf að fólk, sem kann eitt-hvað, geti kennt það. Það sé nóg að vera t.d. flinkur á tölvur til að geta haldið tölvunámskeið. „Ef þú kannt það – getur þú kennt það!“ En ætli fjöldi fullorðinna námsmanna hafi ekki oft fundið fyrir því að hið gagnstæða á við. Mörgum hættir nefnilega til að kenna fullorðnum á sama hátt og þá minnir að þeim hafi verið kennt í skóla og reynslan sýnir að það hentar fullorðnum upp til hópa illa. Þá kemur í ljós að margir fullorðnir, sem snúa í nám eftir langt hlé, eiga enn erfiðara með nám ef kennslan er „hefðbundin“ og ekki miðuð við þarfir þeirra. Af þessum ástæðum hefur FA þótt

nauðsynlegt að styðja fræðslustofnanir í viðleitni sinni til að auka gæði fræðslunnar.

Þegar fræðsluaðili tekur eina af námsskrám FA til kennslu fylgir því iðulega niðurgreiðsla frá ríkinu sem FA útteilir. Fræðsluaðilinn getur því öruggur auglýst námskeiðið, ráðið kennara til starfa og tryggt að námskeiðið verði haldið þótt þátttaka nái ekki hefðbundnum kröfum um þátttakendafjölda. Er það að heyra á sumum framkvæmdastjórum símenntunarmiðstöðva að þetta fyrirkomulag virki hvetjandi fyrir þá og skapi meira öryggi í rekstrinum.

Áhugavert er að umræddu fé fylgja ákvæði um að fræðsluaðilinn fari eftir gæðastöðlum gefnum út af FA. Sem leið að því marki að efla gæði í fullorðinsfræðslu þróaði Fræðslumiðstöðin og gaf út gæðaviðmið fyrir fræðsluaðila í fullorðinsfræðslu. Í samtölum við framkvæmdastjóra símenntunarmiðstöðva kom fram að gæðaviðmið FA veiti þeim aðhald og leiðbeiningu um hluti sem þeir hafi sjálfir haft í huga að vinna að en skorti þekkingu og stuðning til að hrinda í framkvæmd.

Þannig mætti segja að peningum fylgi völd og hvatning til að vinna samkvæmt ákveðnum reglum eða venjum.

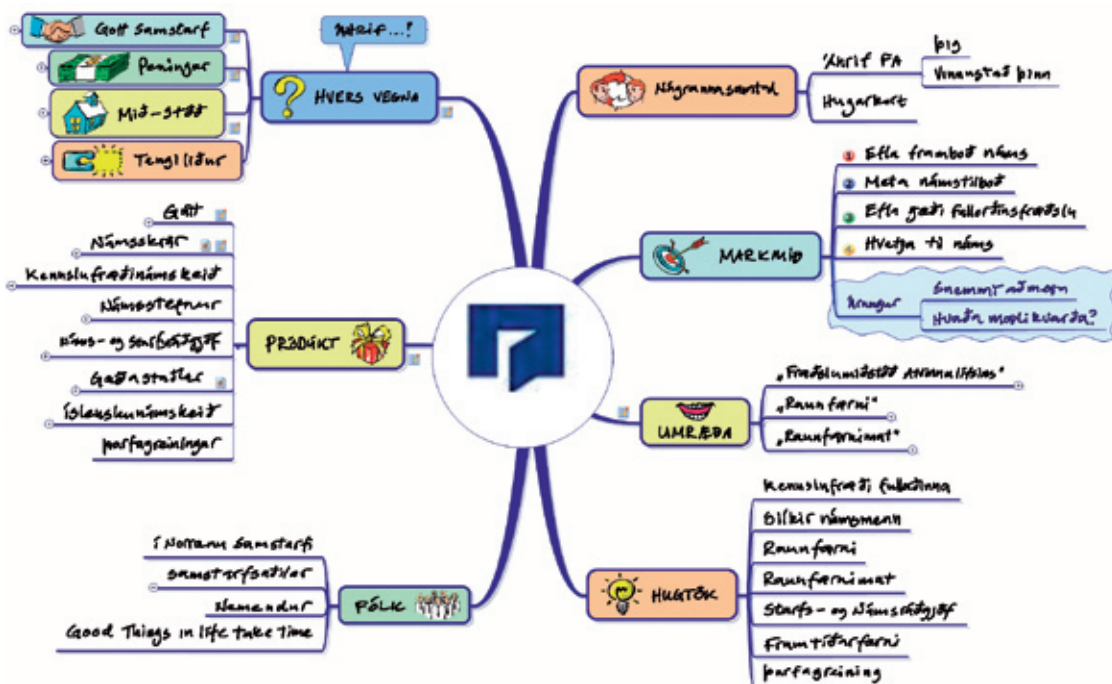
Það fyrirkomulag að fræðsluaðilar geti fengið fé til þess að styðja við framkvæmd tiltekinna námskeiða - og að fénu fylgi krafa um ákveðið gæðastarf - getur þannig leitt til þess að allt starf símenntunarmiðstöðva verði unnið eftir hærri gæðastöðlum en hefði jafnvel gerst áður.

Gestir ársfundarins 2007 gátu staðfest það að þeim þyki FA hafa stuðlað að auknum gæðum í fullorðinsfræðslu. Námskrárnar þóttu gefa ramma um fræðslu fyrir markhópin og að í gegnum þær og fræðslustarfsemi FA fái leiðbeinendur og stjórnendur símenntunarmiðstöðvanna jafnan faglegar ráðleggingar.

4. Hvetja til náms

Það þýðir lítið að útbúa námsskrár ef enginn lærir eftir þeim. Má ætla að það sé ástæðan fyrir fjórða markmiði FA. Markhópur Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins samanstendur af fólki sem hefur litla formlega framhaldsskólamenntun eins og fyrr segir. Og það er reynsla þeirra sem sinna þessum markhópi – hvort sem það er innanlands eða erlendis – að þessi sé sá hópur fullorðinna námsmanna sem síst sækir í formlegt nám. Vissulega er um fjölbreyttan og sundurleitan

Mynd 1. Umræðugrundvöllur á ársfundi 2007

hóp að ræða. En þeir sem falla undir markhópin eiga það þó sameiginlegt að hafa lokið færri prófgráðum en rúmlega 60% fólks á vinnumarkaði Íslands. Reynsla kennara og niðurstöður ýmissa rannsókna sýna að sumir í markhópnum hafi átt við námsörðugleika að etja, aðrir hafi slæma reynslu úr skóla, enn aðrir hafi ekki séð tilgang með skólagöngu sinni og hætt. Fyrir fullorðið fólk, sem tilheyrir þessum hópi, er ljóst að margt hindrar það í að taka þátt í skipulögðu námi. Þess vegna er ekki nóg að auglýsa námskeið á hefðbundinn hátt heldur þarf að finna nýjar leiðir til þess að ryðja hindrunum úr vegi og hjálpa fólki af stað í nám.

Af ofantöldu má sjá hvernig Fræðslumiðstöðin hefur unnið að því að ná markmiðum sínum. Námskeið hafa verið haldin víða á grundvelli námsskráa sem Fræðslumiðstöðin hefur útbúið og fjölgar þeim fræðsluáðilum sem hafa valið að bjóða nám á grundvelli þeirra. Þeim framhaldsskólum fjölgar sem meta nám á grundvelli námsskráanna til styttingar á námi. Er Fjölbautarskóli Norðurlands vestra á Sauðárkróki gott dæmi um það. Þá má segja að FA hafi fundið leiðir til að byggja inn í framkvæmd námskeiðanna leiðir til að stuðla að auknum gæðum í fullorðinsfræðslu og til að hvetja meðlimi markhópsins til náms.

AFURÐIR

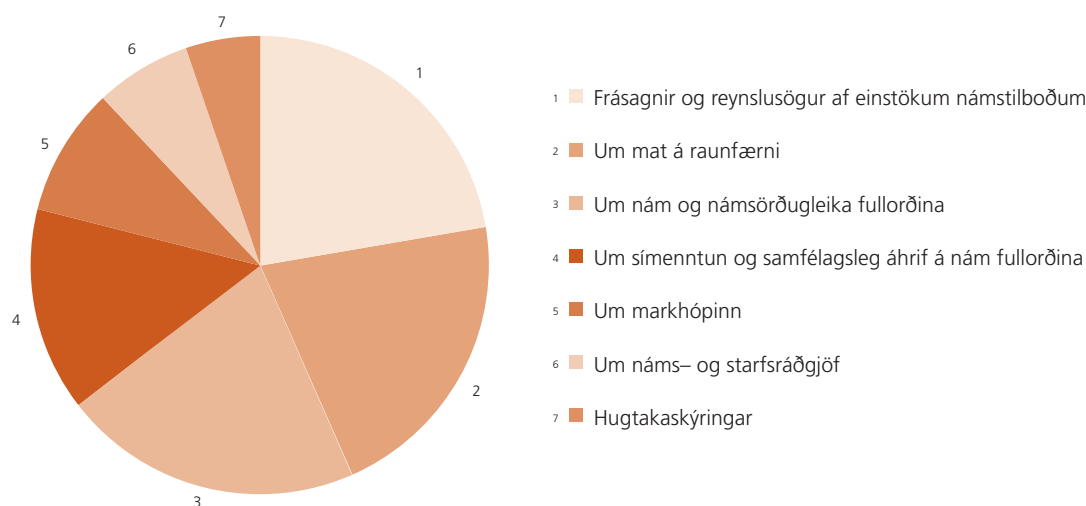
Stofnanir útbúa iðulega bæði áþreifanlegar og óáþreifanlegar „afurðir“ til þess að ná markmiðum sínum og hafa áhrif í samfélaginu. Með því að standa fyrir atburðum eins og námskeiðum og ráðstefnum má hafa áhrif á fólk, fræða það og vekja áhuga þess. Prentuð gögn, bækur og tímarit eru miðlar sem koma boðskap stofnunarinnar á framfæri, bæði á þann hátt að þeir byggja undir jákvæða ímynd stofnunarinnar en ekki síst vegna þess að upplýsingum og fræðslu er þannig komið á framfæri að þær megi nálgast á lengri tíma við hentugleika lesandans.

Af áþreifanlegum afurðum Fræðslumiðstöðvarinnar má nefna: Ársritið Gátt, ofanefndar námsskrár, gæðaviðmið og heimasíðu. Óáþreifanlegar afurðir eru t.d. námsstefnur og ráðstefnur sem Fræðslumiðstöðin hefur haldið, kennslufræðinámskeið og náms- og starfsráðgjöf. Þá ber að nefna þátttöku FA í fjölda evrópskra og norrænna verkefna sem mörg hver skilja eftir sig bæði áþreifanleg og óáþreifanleg spor.

1. Gátt

Strax á fyrsta ári ákváðu stjórnendur FA að gefa reglulega út vandað tímarit um fullorðinsfræðslu. Tímaritið kemur út einu sinni á ári og er vettvangur fyrir ritaða umræðu um fullorðinsfræðslu á Íslandi. Og sem slíkt bætir það úr brýnni þörf

Mynd 2. Yfirlit yfir innihald ársritsins Gáttar

fyrir fræðslu og umræðu og vettvang skoðanaskipta fyrir fólk sem vinnur við fullorðinsfræðslu.

Um tveir þriðju af greinum tímaritsins eru fræðileg eða hagnýt umræða um málefni sem snerta beint viðfangsefni FA. Frásagnir og reynslusögur af einstökum námstilboðum; um mat á raunfærni; um nám og námsörðugleika fullorðinna; um símenntun og samfélag.

Ársritið Gátt er gefið út í 1.000 eintökum hverju sinni og dreift ókeypis til aðila sem koma að fullorðinsfræðslu á ýmsan hátt. Þannig má segja að ársrit FA mæti brýnni þörf fyrir vettvang umræðu og fræðslu til handa þeim sem koma að fræðslu fullorðinna. Tímaritið hefur einnig komið að góðum notum sem námsefni á námskeiðum um fullorðinsfræðslu.

2. Námskrár

Fræðslumiðstöðin hefur þegar gefið út ríflega 20 námskrár fyrir námsleiðir ætlaðar fólki með litla formlega menntun. Um er að ræða námsleiðir sem ná yfir á bilinu 60 til 1.020 kennslustundir og eru viðurkenndar af menntamálaráðuneytinu þannig að framhaldsskólum er frjálst að meta nám einstaklinga sem hafa sótt viðkomandi námskeið sem 5 til 51 framhaldsskólaeiningar. Sjá nánari umræðu að framan.

3. Kennslufræðinámsskeið

Þrátt fyrir að Fræðslumiðstöðin bjóði ekki upp á námskeið fyrir markhóp sinn heldur hún námskeið fyrir kennara sem kenna markhópnum. Þetta er í takt við framkvæmd stofnunarinnar, að sinna markhópnum með því að stuðla að því að framkvæmdaðilar séu betur í stakk búnir til að veita góða þjónustu. Það er reynsla þeirra sem vinna við fræðslu fullorðinna að til þess að vel takist til þurfi kennarar fullorðinna námsmanna að setja sig inn í sérstaka stöðu fullorðinna námsmanna því að hvort sem menn hafa lært kennslufræði eður ei hættir þeim gjarnan til að kenna fullorðnum á sama hátt sem þeim var sjálfum kennt í skóla. En til þess að ná sem bestum árangri með markhóp Fræðslumiðstöðvarinnar er mikilvægt að nálgast hann á annan hátt en í hefðbundnu skólastarfi. FA hefur því haldið fjölda námskeiða um kennslufræði fullorðinna víða um landið fyrir kennara í fullorðinsfræðslu.

Greinarhöfundur á ársfundum FA 2007.

4. Náms- og starfsráðgjöf

Markhópur FA er sá hópur fullorðinna sem – samkvæmt innlendum og erlendum rannsóknum – leitar sjaldnast í formlegt nám. Með því að stuðla að því að starfs- og námsráðgjafar fari inn á vinnustaði til þess að taka fólk tali, kynna því námsmöguleika og bjóða upp á ráðgjöf má ætla að það sé hægt að ná enn betur til markhópsins. FA hefur stofnað til samstarfs við ýmsa fræðsluaðila sem hafa í kjölfarið ráðið náms- og starfsráðgjafa til þessara starfa. Starfsemin hófst árið 2006 og fjölga starfs- og námsráðgjöfum sem sinna þessum störfum jafnt og þétt. Menntamálaráðuneytið greiðir fyrir þessa þjónustu. FA miðlar greiðslum fyrir starfseminu og eru greiðslur m.a. miðaðar við fjölda viðtala. Af samtölum mínum við framkvæmdaðila að heyra er greinilegt að sú aðferð virðist ekki eiga jafnvel við alls staðar. Sumir fræðsluaðilar eru því enn að þreifa sig áfram með leiðir til þess að láta starfseminu ganga upp fjárhagslega. Leit á Netinu leiðir og í ljós að þessi starfsemi hefur ratað undir radarinn nokkuð oft og enn fremur hafa a.m.k. þrjár meistararitgerðir verið skrifaðar við Háskóla Íslands um viðfangsefni sem tengjast náms- og starfsráðgjöf í tengslum við markhóp FA. Um er að ræða brautryðjendastarf þar sem náms- og starfsráðgjafar beita nýjum aðferðum og leita sjálfir uppi skjólstaðinga. Það tekur suma nokkurn tíma að átta sig á þessari nýju þjónustu en þröskuldar lækka eftir því sem umræðan verður almennari og fleiri verða varir við hana í sínu nærumhverfi.

5. Hugtök sem skapa veruleika

Ný hugtök geta skapað nýja veruleika. Segja má að stjórnun felist í því að nota orð til að láta hluti gerast. Samtal um drauma og markmið er til dæmis iðulega fyrsta skrefið og í raun forsenda þess að nýir og áhugaverðir hlutir gerist. Hugmynd um slíkan mátt orðsins liggur svo djúpt í hugsun og menningu okkar að m.a.s. Biblían hefst á ljóði sem segir frá því að orð mælt af Guði hafi kallað fram þann heim sem við lifum í! Á þessum forsendum gætum við sagt að sá sem stýrir eða leiðir almenna umræðu í samfélaginu, sá sem gefur nýjum hugtökum merkingu, stýri því hvað gerist!

Stofnun eins og FA getur með starfsemi sinni, útgáfu, námskeiðum og fundum orðið þess valdandi að tiltekin hugtök festi rætur í tungumálinu og þar með í hugsun fólks. Það má þannig til sanns vegar færa að sá sem viðheldur umræðu eða mótar merkingu orða geti skapað nýjan veruleika í samfélagi sínu.

Hugtökin, sem FA hefur tekið upp á sína arma, eru nokkur, ber þar fyrst að nefna *raunfærni* og *raunfærnimat*. Önnur hugtök, sem mætti nefna, eru *fullorðinsfræðsla*, *kennslufræði fullorðinna*, *þarfagreining* og *framtiðarfærni*. Ef þetta er rétt ætti könnun á orðræðu í samfélaginu um stofnunina eða málefnið, sem hún vill koma á framfæri, að gefa vísbendingu um áhrif stofnunarinnar. Nú til dags erum við það heppin að við höfum aðgang að stórum hluta ritaðrar opinberrar umræðu á Netinu. Þannig að leit með helstu leit- arvélum á vefnum getur leitt ýmislegt áhugavert í ljós.

Raunfærni og raunfærnimat

Hugtökin raunfærni og raunfærnimat eru trúlega þau hugtök sem FA hefur haft mest áhrif á að festa í sessi í íslensku tungu. Þessu til stuðnings má nefna að orðin koma aldrei fyrir í Morgunblaðinu fyrr en daginn sem skrifað er um stofnun Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins. Síðan þá hafa birst um 30 greinar í blaðinu sem fjalla um raunfærni og raunfærnimat. Íhaldssamt mat á leit á Internetinu með ólíkum leitarvélum gefur til kynna að um 500 skjöl á vefnum innihalda hugtökin raunfærni og/eða raunfærnimat. Sýnist mér að það hafi um 100 ný skjöl bæst við hvert undanfarinna ára. Notkun hugtakanna hefur því breiðst út frá stofnun Fræðslumiðstöðv-

arinnar og met ég það sem svo að meðal fólks, sem starfar að fræðslumálum fullorðinna, sé hugtakið búið að festast í sessi þótt almenn framkvæmd raunfærnimats eigi enn nokkuð í land hér á landi. Á ársfundi FA árið 2007 nefndu einhverjir viðstaddra að Fræðslumiðstöðin hefði breytt starfi stofnana samfélagsins, m.a. með því að kynna til sögunnar raunfærnimat, nú sé það t.d. orðið eitt af viðfangsefnum verkalyðsfélaganna! Ítarlega umfjöllun um raunfærni og raunfærnimat má finna í fyrri útgáfum Gáttar.

Framtiðarfærni

Þankabanki á vegum NVL, (sjá nánar í kaflanum um norrænt samstarf) vann skýrslu um þá færni sem vinnumarkaðurinn mun væntanlega leita eftir á næstu árum. Fræðslumiðstöðin átti milligöngu um íslenskan fulltrúa í hópinn, kynnti skýrsluna og kom henni á framfæri á Íslandi. Í henni er hugtakið „framtiðarfærni“ í sviðsljósinu. Með hugtakinu er augum beint að því hvaða færni vinnumarkaður muni kalla eftir í náinni framtíð. Notkun hugtaks eins og þessa opnar augu þeirra sem skipuleggja nám fyrir fullorðna fyrir nýjum víddum og efast ég ekki um að það geti leitt til þess að sumir hugsi námsskrár sínar upp á nýtt. Enn sem komið er ber lítið á hugtakinu í almennri ritaðri umræðu á Netinu en með starfi sínu hefur Fræðslumiðstöðin sáð því í huga margra sem koma nálægt fullorðinsfræðslu og er það fyrsta skref á langri leið.

Þarfagreining

Fræðslumiðstöðin hefur kynnt ýmsum stofnunum samfélagsins fagleg vinnubrögð við skipulagningu fræðslu. Þetta hefur hún gert í tengslum við undirbúning námsskránna. Þannig hefur Fræðslumiðstöðin metið þörf afmarkaðra starfshópa fyrir nám og fræðslu og nýtt niðurstöðuna við vinnslu námsskrár. Vissulega er hugtakið þarfagreining ekki nýtt en með því að vinna þarfagreiningar í samvinnu við aðila atvinnulífsins fyrir þær námsskrár sem FA hefur gefið út sýnir Fræðslumiðstöðin fagleg vinnubrögð og getur orðið öðrum fyrirmynd. Því má ætla að slík vinnubrögð hafi smitandi áhrif á þá sem koma að fræðslumálum stéttarféлага og stærri fyrirtækja eftir að þeir kynntust vinnubrögðum FA við undirbúning og skipulagningu námsskránna.

Kennslufræði fullorðinna

Fræðslumiðstöð atvinnulífsins hefur boðið upp á kennslufræðinámskeið fyrir kennara sem kenna samkvæmt námskrám hennar en einnig fyrir aðra kennara við símenntunarmiðstöðvar landsins. Þannig nær stofnunin að stuðla að meiri meðvitund stjórnenda og kennara símenntunarmiðstöðvanna á sérstöðu fullorðinna námsmanna og hvernig er hægt að styðja sem best við nám þeirra. Fyrir mörgum er það enn ný hugmynd að fólk þurfi eða geti lært sérstaklega til þess að kenna fullorðnum. Tilboð FA á þátt í því að hún verði almenn og viðurkennd á sama hátt og það þykir eðlilegt í dag að fólk læri sérstaklega til leikskólakennslu.

Hér hafa verið nefnd nokkur dæmi um hugtök sem hafa fengið dýpri merkingu eða meiri umfjöllun í gegnum starf Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins. Með útgáfu námskráa, ársrits, greinaskrifum, námskeiðum og ráðstefnum hefur tekist að koma hugtökum eins og raunfærni og raunfærnimat inn í íslenska tungu. Innleiðing hugtakanna hefur leitt til þess að stéttarfélög, símenntunarmiðstöðvar og framhaldsskólar eru við það að hefja raunfærnimat til þess að auðvelda fólki að sækja nám sem hentar því.

6. Tengsl

Það kemur skýrt fram í stefnu FA að stofnunin ætli ekki að starfa beint með markhópnum heldur að starfa með og styðja við þá sem eru í beinum tengslum við markhópinn. Þannig hefur Fræðslumiðstöðin stofnað til tengsla við sérfræðinga og stofnanir sem vinna á ýmsan hátt að fullorðinsfræðslu og að málefnum sem snerta markhópinn. Með því að kalla til fólks eða bjóða því til samstarfs nær stofnunin að eignast bandamenn á ólíklegustu stöðum. Vissulega eru flestir nátengdir fræðslumálum fullorðinna en þar fyrir utan má nefna verkstjóra og aðra stjórnendur í fyrirtækjum, sérfræðinga hjá stéttarfélögum og öðrum félagasamtökum atvinnulífsins sem boðið er að taka þátt í ýmsum verkefnum sem tengjast námi fullorðinna. Allt þetta fólk verður ósjálfrátt sendiherrar FA en ekki síst málefna sem stofnunin hefur tekið að sér. Það má því færa fyrir því sannfærandi rök að þeir hinir sömu virki sem málsvarar margra þeirra málefna sem Fræðslumiðstöðin stendur fyrir og auki þannig áhrifamátt stofnunarinnar.

Heimasíða NVL, www.nordvux.net.

Símenntunarmiðstöðvar

Árið 2004 skrifuðu FA og Kvasir, samtök símenntunarmiðstöðva á landinu, undir samstarfssamning. Á grundvelli hans hafa símenntunarmiðstöðvarnar tekið að bjóða námskeið byggð á námskrám FA ásamt því að ráða náms- og starfsráðgjafa til að heimsækja fólk á vinnustöðum sínum og bjóða upp á ráðgjöf. Af samtölum mínum við framkvæmdastjóra sumra símenntunarmiðstöðvanna er ljóst að Fræðslumiðstöðin hefur sterka stöðu sem fagleg miðstöð og símenntunarmiðstöðvarnar sækja stuðning til hennar. Sú staðreynd að Fræðslumiðstöðin vinnur að uppbyggingu fullorðinsfræðslu á landinu virðist gefa starfsfólki símenntunarmiðstöðvanna ákveðið faglegt „bakland“ sem veitir því aukinn styrk í viðleitni þeirra við að auka fagmennsku í starfi sínu á heimavelli.

Norrænt samstarf

Eins og fram kom að framan hefur FA verið íslenskur tengiliður fyrir NVL, Norræns tengslanets um nám fullorðinna (Nordiskt Nätverk om Vuxnas Lärande) sem starfar á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar. Starfsmaður FA hefur frá upphafi verkefnisins haldið utan um starfsemina héraendis og stutt við þátttöku Íslendinga í um 15 tengsla- og verkefnahópum um ýmis þemu sem tengjast námi fullorðinna. Þannig má segja að fjöldi fólks hafi myndað tengsl við norræna kollega í

gegnum starf FA fyrir NVL og þannig tengst Fræðslumiðstöðinni líka. Þetta fólk er flest fulltrúar samtaka, stofnana eða málstaðar þar sem nám fullorðinna hefur miðlægt hlutverk. Að baki þeirra stendur gjarnan einhver hópur fólks sem tengist faglega. Miklar líkur eru til þess að viðhorf og upplýsingar um NVL, en ekki síst FA og einhver markmið stofnunarinnar, berist inn í viðkomandi samtök í gegnum fulltrúann.

Góðir hlutir gerast hægt

Til þess að verkefni eins og þau sem FA vinnur að nái tilskyldum árangri má ætla að þau þurfi að vara í nokkurn tíma. Það virðist t.d. hafa tekið símenntunarmiðstöðvarnar ákveðinn tíma að finna þeim tilboðum, sem FA býður upp á, farveg í starfsemi sinni. Það getur tekið tíma áður en fólk gerir sér fullkomlega grein fyrir þeim möguleikum sem ólík námskeið eða tilboð opna. Þar að auki er ekki hlaupið að því að laga verkefni að þörfum hvers staðar fyrir sig. Símenntunarmiðstöðvarnar starfa allar við ólík skilyrði en sem dæmi er greiðslufyrirkomulag fyrir náms- og starfsráðgjöfina eins fyrir allt landið. Hver símenntunarmiðstöð þarf því að finna viðeigandi ferli til þess að verkefni skili árangri og gangi upp fjárhagslega. Á sama hátt má sjá þess merki í starfsemi sumra tengslahópa NVL að þeir ná ekki takti fyrr en eftir nokkurra ára samstarf. Þetta þykir mér vera vísbending um að til þess að verkefni, sem byggjast á samstarfi margra aðila, beri ávöxt þurfi að reikna með að þau séu í gangi í nokkur ár.

HVERS VEGNA ÁHRIF?

Það eru ýmsar leiðir sem hefði mátt fara til að fá svar við spurningu minni: „Hefur Fræðslumiðstöð atvinnulífsins náð árangri?“ Í þetta sinn valdi ég að skoða verk Fræðslumiðstöðvarinnar og þau beinu áhrif sem þau hafa haft. Líklega fáum við aldrei endanlegt svar við spurningunni. Mín nálgun var að leita eftir álitum þeirra sem Fræðslumiðstöðin hefur verið í beinum samskiptum við. Önnur nálgun væri að rannsaka fjölda þeirra einstaklinga úr markhópi FA sem hafa aukið menntun sína eftir stofnun FA en hún var ekki notuð hér. Ég hef leyft mér að draga ályktanir út frá verkum miðstöðvarinnar og á grundvelli viðtala við aðila sem hafa tengst

starfsemi FA á ýmsan hátt. Þegar allt er dregið saman má spyrja hvers vegna FA hefur haft þau áhrif sem við þykjumst merkja og hafa verið tilgreind hér að framan.

1. Gott samstarf

Fræðslumiðstöð atvinnulífsins hefur valið þá aðferð að starfa með sérfræðingum og framkvæmdaáðilum, stofnað til formlegs samstarfs við félagasamtök, ýmis fyrirtæki og stofnanir í stað þess að framkvæma sjálf til að koma markmiðum sínum áleiðis. Þetta er þekkt aðferð þegar samtök eða stofnun vill koma á breytingum á mörgum stöðum í samfélaginu í einu. Þannig vinnur stofnunin með þeim sem starfa með markhópnum í stað þess að vinna sjálf með honum. FA starfar þannig með og fyrir fræðsluaðila sem bjóða markhóp stofnunarinnar upp á fræðslu. Stofnunin starfar með fjármögnunaraðilum sem fjármagna slík námstilboð beint eða óbeint. Aðrir samstarfsaðilar eru sérfræðingar í fræðslumálum fullorðinna, aðilar vinnumarkaðarins, opinberar stofnanir og ráðuneyti. Í gegnum samstarf við þessa ólíku aðila safnast á einn stað saman þekking sem er síðan hægt að miðla við framkvæmd verkefna sem nýtast markhóp FA. Á þennan hátt má auka áhrif starfsins og þannig verða mörg fyrirtæki og stofnanir, sem koma að framkvæmd verkefna með Fræðslumiðstöðinni, þátttakendur í að stuðla að því að hún nái markmiðum sínum.

2. Peningar

„Money makes the world go around“ sungu menn í söngleiknum Cabaret hér um árið. Það má vera nokkuð ljóst af því sem við höfum séð að það sama á við hér: Þegar tilteknum námstilboðum fylgir fjármagn virkar það sem hvati fyrir fræðsluaðila að setja námskeiðin á dagskrá. Framkvæmdastjórar símenntunarmiðstöðva segja mér t.d. að ef lágmarkstekjur eru tryggðar treysti þeir sér frekar að bjóða námskeið sem jafnvel höfða ekki til stórra hópa. Þetta á enn frekar við þegar reynt er að höfða til þess samfélagshóps sem sækir sjaldnast í símenntun. Þannig má með nokkuð mikilli vissu fullyrða að það að láta fé fylgja verkefnum hvetur til og auðveldar framkvæmd þeirra.

3. Mið-stöð

Það má heyra á mæli framkvæmdastjóra símenntunarmiðstöðva að þeir upplifa FA sem n.k. miðju – þar sem þeir fá stuðning og hvatningu. Fræðslumiðstöð atvinnulífsins getur haft sérfræðinga í vinnu sem sérhæfa sig í verkefnum sem aðrir láta sig aðeins dreyma um að framkvæma. Hjá miðstöðinni safnast þannig upplýsingar og þekking sem nýtist símenntunarmiðstöðvum og öðrum fræðsluaðilum. Þá hafa samtök símenntunarmiðstöðva – Kvasir – fengið skrifstofu-aðstöðu sem starfsfólk þeirra getur nýtt þegar það er á ferð í höfuðborginni. Enn fremur eru margir aðilar sem vinna að símenntunarmálum með skrifstofu á sama stað og FA. Þetta stuðlar skiljanlega að auknum samskiptum og tengslum fólks sem vinnur að símenntun. Óhætt er að halda fram að í gegnum Fræðslumiðstöðina komi saman þræðir ríkisvaldsins, samtaka vinnumarkaðarins og fræðsluaðila sem sinna að einhverju leyti markhóp Fræðslumiðstöðvarinnar.

4. Nemendur

Margt hefur áhrif á orðstír stofnunar en trúlega er það fólkið sem kemst í nain tengsl við stofnunina sem hefur varanlegustu áhrifin. Þannig hefur það án efa verið ákaflega gagnlegt fyrir stofnunina að gerast samstarfsaðili NVL á Íslandi. Samskipti við samstarfsaðila eru einnig mikilvæg en ætli nemendur á námskeiðum, sem hönnuð eru eftir námskrám FA, séu ekki, þegar öllu er á botninn hvolft, besti vitnisburðurinn um mikilvægi FA og áhrifamestu sendiboðarnir því að þessir einstaklingar geta haft áhrif á aðra sem eru í sömu aðstöðu og þeir voru og þeir geta haft áhrif á yfirmenn sem geta stutt starfsmenn til náms.

Af ofangreindu má ljóst vera að Fræðslumiðstöðin hefur unnið markvisst að markmiðum sínum í gegnum gott samstarf við hagsmunaaðila og með því að miðla fjármunum í verkefni, sem eru í takt við markmiðin, hafi áhrifin orðið mikil. Nú er búið að útbúa og prófa tengsl, ferli og kerfi sem eiga að geta stuðlað að aukinni menntun þeirra sem minnsta menntun hafa. Það þarf því að halda áfram að nota það sem er búið að byggja upp til þess að markmiðunum verði náð.

UM HÖFUNDINN

Hróbjartur Árnason er lektor í kennslufræði fullorðinna við Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Hann er forstöðumaður námsbrautar í fullorðinsfræðslu og kennsluréttindabrautar. Hróbjartur er guðfræðingur frá HÍ, en eftir rannsóknarstörf í Ísrael og Þýskalandi snéri hann sér að kennslufræði fullorðinna sem hann nam við háskólann í Bamberg, Þýskalandi. Hann hefur unnið við fullorðinsfræðslu síðan 1995, bæði í Þýskalandi og á Íslandi, m.a. í menntakerfi rafiðnaðarmanna, fyrir kirkjuna og haldið námskeið fyrir fjölmörg fyrirtæki og stofnanir. Helstu sérfræði- og rannsóknarsvið eru nám fullorðinna, tæknistutt nám, nám eldri borgara, og matsverkefni á ýmsum skólum og verkefnum á sviði fullorðinsfræðslu.

ABSTRACT

At the FA annual meeting in November 2007 I asked this question: "Has FA made a difference?" Such a question is valid when looking back on the past. The founders and well-wishers of the Centre certainly want to know if has lived up to their expectations. Of course, there is no final answer to this question, but I hope that the informal survey I made through interviews with various interested parties will prove informative. It is perhaps too early to evaluate the influence of an institution that has only been operating for five to six years; on the other hand, the question is interesting and the answers could even prove useful to those who want to have social impact.